

Список використаної література.

1. Гоулман, Д., Бояціс, Р., & Маккі, Е. (2005). Емоційне лідерство: Мистецтво управління людьми на основі емоційного інтелекту. Київ: Альпіна. [українською мовою]
2. Зарицька, В. В., & Борисенко, В. М. (2017). Емоційна компетентність як детермінантна складова професійного становлення фахівців соціономічного напрямку. Молодий вчений, (4), 241-245. [українською мовою]
3. Матійків, І. М. (2014). Застосування моделі Р. Ділтса в концепції формування умінь управляти емоціями у професійній діяльності майбутнього фахівця сфери “людина-людина”. Педагогіка і психологія професійної освіти, 5. [українською мовою]

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ПЕДАГОГІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ ДО ІНКЛЮЗИВНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

УДК 159.9.072.43

Мельникова Ангеліна Володимирівна,
*Студентка спеціальності 053 «Психологія»
КВНЗ «Вінницька академія безперервної освіти»*

Анотація. У статті аналізується проблема соціально-психологічної адаптації педагогів загальноосвітніх шкіл до інклюзивної форми навчання. Розглядаються різні наукові підходи розуміння соціально-психологічної адаптації, чинників, які на неї впливають. Аналізується питання психологічних станів та їх вплив на адаптивну поведінку особистості педагога.

Ключові слова: агресивність, інклюзія, педагоги, ригідність, соціально-психологічна адаптація, тривожність, фрустрація.

Актуальність дослідження. Станом на 2020-2021 навчальний рік в Україні було зафіксовано 19 681 інклюзивний клас. У зв'язку з цим, постійно збільшується кількість педагогів, залучених в інклюзивний простір. Освіта дітей з ООП має свої особливості та потребує комплексного підходу. Наукові дослідження свідчать, що на практиці значна частина освітян має складнощі з реалізацією інклюзивного навчання. Це спонукає більш детально звернути увагу на природу цих змін, індивідуально-особистісні чинники, які впливають на процес пристосування та адаптивні навички педагогів.

Короткий аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. На думку Ж. Піаже, адаптація забезпечує рівновагу між взаємовпливом організму на середовище і середовища на організм, суб'єктивним фактором адаптації є інтелект. Він виділяв два механізми реалізації – процеси акомодатії та асиміляції. В першому варіанті особа засвоює правила середовища, наслідує йому, змінюючи попередньо закріплені вміння та навички; в другому – перетворює середовище на основі вже сформованих умінь та навичок. Кінцевий результат адаптації – відновлення рівноваги, формування компетентності, зміна когнітивних (сенсорних, перцептивних, мнемічних та ін.) та особистісних (мотивація, цілі, емоції та ін.) процесів (Піаже, Ж., 1951).

Адаптацію вивчали й інші видатні зарубіжні та вітчизняні науковці, такі як З. Фройд, А. Фройд, К. Роджерс, А. Маслоу, В. Франкл, Л. Виготський, А. Петровський, Ф. Березін та інші.

За останні декілька років вітчизняними науковцями було проведено ряд досліджень, які стосувались адаптації та психологічної готовності педагогів до інклюзії, серед них М. Буйняк, І. Лапшина, А. Мороз, В. Галузяк, І. Холковська, Т. Сокур, О. Шльонська, О. Демченко, І. Смоляк, О. Голюк, В. Ткаченко, Н. Титаренко та інші.

Мета наукової публікації: аналіз особливостей соціально-психологічної адаптації педагогів загальноосвітніх шкіл до інклюзивної форми навчання.

Завдання статті. Висвітлити різні наукові підходи до розуміння процесу адаптації; уточнити поняття соціально-психологічної адаптації, описати її сутність та структуру; визначити роль соціально-психологічної адаптації для педагогів загальноосвітніх шкіл з інклюзивною формою навчання.

Методи та методики дослідження. Для написання наукової статті використовувались такі загальнонаукові методи дослідження як: теоретичний аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, дедукція, конкретизація.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема адаптації дещо складна в своєму вивченні. Її з інтересом вивчали науковці різних напрямків, наукових областей, зокрема філософії, психології, біології, соціології тощо. Поняття адаптації зародилось в лоні природничих наук. Прийнято вважати, що поняття «адаптація» було використано вперше в 1865 році німецьким фізіологом Г. Аубертом, він розглядав цей процес як зміни (приспосувального характеру) чутливості шкірних аналізаторів до дії зовнішніх подразників. Згідно теорії стресу канадського вченого Г. Сельє, у ситуації змін, запускається «тріада стресу» як відповідь на стресогенний фактор. Порушення стабільності між внутрішнім і зовнішнім середовищем організму створює емоційну напругу та потребує відновлення гомеостазу, іншими словами – адаптацію, яка одночасно проходить на психологічному та фізіологічному рівнях (Г. Сельє, 1960).

3. Фройд та А. Фройд пов'язували проблему адаптації із захисними механізмами. У стані невизначеності в людей, які схильні до тривожності, найчастіше автоматично спрацьовують механізми витіснення та заперечення. Представники гештальт психології підкреслюють, що зміни є причиною зростання конфліктності між людиною та соціумом, а зниження

агресії свідчать про успішне завершення адаптації. Сигналом для вмикання захисних механізмів, на думку А. Маслоу, є незадоволення базових потреб (А. Маслоу, 1999). За «Я-концепцію» К. Роджерса значущими при проблемі адаптації є адекватна самооцінка, креативність та відкритість новому. Представники радянської школи психології звертали увагу на важливість соціально-психологічної адаптації для адекватної мікросоціальної взаємодії (Ф. Березін, 1988). Механізми інтеріоризації та екстеріоризації, на думку Л. Виготського, дають нам можливість зрозуміти природу процесу соціально-психологічної адаптації, як засвоєння індивідом нових форм поведінки через соціальний контакт – головне джерело розвитку особистості. Вчення А. Петровського про соціалізацію дає розуміння, що інтеграція особистості в різні соціальні структури може збагатити її новими цінностями, зберігаючи за нею лише ті риси, які відповідають груповим і власним потребам. У разі проявлення особистістю категоричності стосовно вираження своєї індивідуальності, група може не сприймати її та ізолювати. У соціальній адаптації важливий статус особи, який визначатиме її положення в системі міжособистісних відносин, права, обов'язки та привілеї.

Пристосування до нових умов є багатогранним явищем та залежить від функціонування різних фізіологічних і психічних процесів. Соціально-психологічна адаптація складається із чинників трьох рівнів: фізіологічного (вік, стать, здоров'я, тип нервової системи); психологічного (характер, темперамент, інтелект, психічні стани, пам'ять, воля, мотивація, потреби, установки, переконання); соціального (соціальна роль, колектив, освіта, знання, навички, вміння, досвід, матеріально-технічне забезпечення, комунікативні якості, ціннісні орієнтації, загальна ситуація в суспільстві).

Формування адаптивної поведінки педагогів інклюзивних класів передбачає прийняття ситуації і себе в ній, розуміння власних можливостей, пошук успішних стратегій вирішення проблеми, подолання

упереджень та виправлення деструктивних психічних станів, шляхом засвоєння навичок самостереження та саморегуляції.

Протилежним до адаптації є поняття дезадаптації (утворення неефективних механізмів пристосування), для якого характерні прояви таких психічних станів як тривожність, агресивність, фрустрованість, ригідність. Складнощі, пов'язані із запровадженням інклюзії, можуть стати для педагогів причиною дезорганізованості, уникання змін та труднощів, пов'язаних з ними. Інтолерантність до невизначеності спричиняє виснаження особистості педагога через довготривале психологічне напруження та завдає шкоди його фізичному та психологічному здоров'ю, призводить до конфлікту із соціальною групою.

Інклюзія відносно нове явище для більшості педагогів загальноосвітніх шкіл. Вона видозмінює процес навчання, спонукає освітян до засвоєння нових знань, вмінь та навичок, формування нових цінностей. Тому адаптація до нових умов діяльності, окрім набуття професійної методичної компетентності в роботі з інклюзивним середовищем, потребує засвоєння навичок опановуючої поведінки, тобто ефективних копінг-стратегій подолання труднощів.

Висновки. Таким чином, можна сказати, що соціально-психологічна адаптація – це процес пристосування людини до умов значущого соціального середовища, як сфери її існування та діяльності з метою задоволення власних потреб (самореалізації) та потреб цього середовища, шляхом формування чи заміни відповідних поведінкових якостей, ціннісних орієнтирів заради збереження психо-емоційної рівноваги та уникнення міжособистісного конфлікту.

Інклюзія є викликом сучасності. Важливу роль у процесі імплементації інклюзивної форми навчання відіграє особистість педагога. Успішність пристосування до нових умов праці залежить від професійної та особистісної підготовки та перепідготовки освітніх кадрів. Психологічне благополуччя педагогів дозволить творчо вирішувати

труднощі та бути відкритим до потреб інших. Тому важливо, аби педагоги володіли навичками адаптивної поведінки та могли самостійно корегувати власні психоемоційні стани, що дозволить бути ефективними у вирішенні професійних завдань і злягоджено працювати у соціальній групі.

Перспективи подальших досліджень. Вивчення проблем, що пов'язані з соціально-психологічною адаптацією педагогів загальноосвітніх шкіл до інклюзивної форми навчання, залишаються актуальними. Тому в майбутніх дослідженнях варто працювати над створенням діагностики та корекції адаптивних навичок педагогів.

Список використаної літератури

1. Фройд, З. (2021). *Вступ до психоаналізу. Нові висновки*. Тернопіль: Навчальна книга – БОГДАН [українською мовою].
2. Piaget, J. (1951). *The Psychology of Intelligence*. London: Routledge and Kegan Paul [англійською мовою].

ПЕРСПЕКТИВИ ПРОВЕДЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ТА ПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

УДК 364.62

Москалюка Володимир Валерійович
Студент спеціальності 053 «Психологія»
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

Анотація У матеріалах для публікації висвітлені основні ознаки домашнього насильства, приділена увага наслідкам домашнього насильства та розкриті принципи комплексного підходу до ефективного подолання таких наслідків.

Ключові слова: Домашнє насильство. Агресія. Акція 16 днів проти насильства. Жертва. Кривдник. Програма для кривдників. Суб'єкти соціальної роботи.